

عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر گرایش به خالکوبی در بین دانش‌آموزان متوسطه دوره دوم شهر پارس آباد

تاریخ دریافت: ۱۳/۰۶/۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: ۲۱/۰۶/۱۴۰۲

کد مقاله: ۱۸۹۵۳

ناصر حقی^۱، یعقوب حسینی^۲

چکیده

خالکوبی به عنوان یک انحراف اجتماعی غیررسمی شاید، مشکل اجتماعی نباشد؛ اما شناخت عوامل مؤثر بر آن به خاطر این که مورد تایید گروه‌های بهنجار جوامع نیست، خالی از فایده نیست. در همین راستا تحقیق حاضر به «بررسی عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر گرایش به خالکوبی در بین دانش‌آموزان متوسطه دوره دوم شهر پارس‌آباد» پرداخته است. روش تحقیق، در بخش نظری؛ کتابخانه‌ای و در بخش میدانی پرسشنامه‌ای محقق ساخته بوده است. یافته‌های تحقیق با پیش فرض نرمال بودن توزیع داده‌ها بر اساس آزمون کولموگروف-اسمیرنوف و با استفاده از آزمون پیرسون در سطح $(p < 0.050)$ نشان داد که؛ پایگاه اقتصادی-اجتماعی، احساس اجحاف، ناکامی منزلتی، پیوند افتراقی، محرومیت نسبی و گسست بین راه‌ها و اهداف بر میزان گرایش به خالکوبی مؤثرند. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که ۶۳ درصد از تغییرات میزان خالکوبی، ناشی از رابطه بین یک ترکیب خطی از متغیرهای مستقل است و ۳۷ درصد باقیمانده، ناشی از سایر عواملی است که در این تحقیق مد نظر نبوده‌اند. همچنین ترتیب ورود متغیرها در معادله رگرسیون نشان داد که احساس اجحاف، بالاترین قدرت پیش‌بینی میزان گرایش به خالکوبی را دارد و پیوند افتراقی، ناکامی منزلتی، احساس محرومیت نسبی، پایگاه اقتصادی-اجتماعی و گسست بین راه‌ها و اهداف در رتبه‌های بعدی هستند.

واژگان کلیدی: خالکوبی، پایگاه اقتصادی-اجتماعی، احساس اجحاف، ناکامی منزلتی، پیوند افتراقی

۱- استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد پارس‌آباد مغان، دانشگاه آزاد اسلامی، ایران (نویسنده مسئول)

haghinaser@gmail.com

۲- کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دبیر دبیرستان‌های پارس‌آباد مغان

خالکوبی از مسائلی است که برخی از افراد، به خصوص نوجوانان و جوانان، درگیر آن هستند، «خالکوبی یا تتو (تاتو) به عمل ایجاد نقوش دائمی یا با ماندگاری طولانی بر روی پوست فرد گفته می‌شود» (قبایی، ۴: ۱۳۸۹). «درخالکوبی، بیشتر با نوک قلم‌های خودنویس، رنگ‌هایی به زبر پوست می‌فرستند. در بیشتر مواقع، احتمال ورود این رنگ‌های شیمیایی به رگ و ایجاد بیماری وجود دارد» (احمدیان، ۱۶: ۱۳۸۴). «این عمل پدیده‌ای جهانی است. زمانی فقط اشراف و اعیان خالکوبی می‌کردند در حالی که امروزه، گروه زیادی از مردم، پوست بدنشان را خالکوبی می‌کنند. نوشتار پوستی به شکل خالکوبی‌های همیشگی یا موقت، آرایش، تغییر شکل دادن‌های کلی بدن، به گونه‌ای نشانه‌گذاری بدن هستند و جامعه می‌کوشد آن را کنترل کند. این نوشتارها یادآور ارزش‌های جامعه و جایگاه هر فرد در نظام ساختار اجتماعی است» (لوبروتون، ۱۷: ۱۳۹۲). روانشناسان ریشه اصلی این اقدام در جوانان را ناشی از مسائل روحی، روانی، عاطفی و جامعه‌شناسان ناشی از عوامل اجتماعی عنوان می‌کنند که تحقیق حاضر نیز، درصدد بررسی این پدیده از دید جامعه‌شناختی است.

«خالکوبی در ذهن برخی جوانان و نوجوانان طبقه پایین اجتماع، نشانه‌ای از ورود به دنیای مردی و مردانگی بوده است؛ زیرا به عقیده آن‌ها مردانگی و مردی می‌خواهد تا درد سوزناک سوزن‌هایی را تحمل کنند که به‌طور متوالی در پوست نازک انسان فرو می‌رود و به همین دلیل در بیشتر زندان‌ها که پاتوق بزهکاران است و زور بازو و بی‌باکی نقش بسیار زیادی در حفظ فرد از گزند دیگران دارد، خالکوبی به شدت شیوع دارد» (احمدیان، ۱۷: ۱۳۸۴).

شاید به لحاظ تاریخی، خالکوبی مشکل اجتماعی نباشد؛ اما امروزه بر اساس مطالعات انجام‌شده، کسانی که خالکوبی می‌کنند، کمتر از سوی جامعه و گروه‌های بهنجار آن پذیرفته می‌شوند. افرادی که خالکوبی دارند، معمولاً در عرف و بین اکثر افراد جامعه، مورد قبول نیستند و با عناوینی مانند اراذل و اوباش و... توصیف می‌شوند. نتایج پژوهش‌های مختلف از جمله پژوهش مرادی (۱۳۹۶) در بین جوانان کرمانشاه نشان می‌دهد که دلایل فردی و اجتماعی در گرایش به این پدیده مؤثرند. همچنین نتایج تحقیقات احمدیان (۱۳۸۴)، شریفی و همکاران (۱۳۸۶) و کانو و سامس^۳ (۲۰۱۰) نشان می‌دهند؛ شاید ناآگاهی مردم از عوارض خالکوبی باعث شده است که استفاده از آن با استقبال چشم‌گیری مواجه شود.

از سوی دیگر در جوامع پست‌مدرن حاضر، خالکوبی هرچه بیشتر به یک مد همگانی تبدیل شده و به‌ویژه در میان نوجوانان و جوانان رواج یافته است که در این بین جوانان کشورهای در حال توسعه از آن به‌مثابه امری برای عقب‌نماندن از قافله زیبایی و همگامی با جوامع پست‌مدرن استفاده می‌کنند (فوربس^۴، ۲۰۰۱: ۷۷۵).

در سال‌های اخیر؛ سنین خالکوبی پایین آمده است و پدیده خالکوبی دائمی (سوزنی) یا موقتی (برچسبی) در بین دانش‌آموزان نوجوان دبیرستانی به شدت افزایش یافته است. جالب‌توجه آنکه دانش‌آموزان دختران نیز مانند پسران به خالکوبی گرایش پیدا نموده‌اند. در همین راستا؛ اگر خالکوبی را به عنوان متغیر وابسته در نظر بگیریم، بررسی متغیرهای مستقل مؤثر بر آن در بین دانش‌آموزان متوسطه دوره دوم شهر پارس‌آباد، هدف اصلی تحقیق حاضر خواهد بود؛ بنابراین سؤال اساسی این است که چه عوامل جامعه‌شناختی در گرایش به خالکوبی مؤثرند؟

۲- اهمیت و ضرورت تحقیق

برخی گمان می‌کنند در مورد خالکوبی نباید خیلی سخت گرفت یا اینکه به راحتی پاک می‌شود و جای نگرانی نیست؛ اما واقعیت چیز دیگری است. خالکوبی کلکسیون از بیماری‌ها را برای شخص به ارمغان می‌آورد. نیز به عنوان راهی برای انتقال بیماری‌های عفونی از جمله هیپاتیت B، جذام، سل، سرطان پوست، سیفلیس، از همه مهم‌تر ایدز و یا حتی تغییرات رفتاری شناخته شده است. از جمله مشکلات دیگر خالکوبی عوارض پوستی آن است. آنچه با اهمیت و درخور توجه به نظرمی رسد این است که با وجود خطرات احتمالی و مسائل پزشکی که در زمینه خالکوبی وجود دارد چگونه است افراد این ریسک را می‌پذیرند تا تن و صورت خود را صفحه نقاشی آفرینان قرار دهند. امروزه کمتر کسی است که با خطرات ناشی از خالکوبی آشنا نباشد. از جمله این خطرات و مشکلات ناشی از آن می‌توان به آلودگی احتمالی سوزن‌هایی که در این کار مورد استفاده قرار می‌گیرد اشاره کرد که می‌تواند موجب انتقال بیماری‌های خطرناکی همچون ایدز و هیپاتیت شود. مورد دیگر خطر ناشی از رنگ‌هایی است که به صورت شیمیایی و طبیعی به کار می‌روند در هر دو مورد خطر ابتلا به سرطان و مشکلاتی دیگر را در بردارد. جالب است بدانید که رنگ‌های طبیعی گاهی از انواع شیمیایی آن مهلک‌تر هم هستند. مطالعه انجام‌شده توسط مظاهری (۱۳۹۶) بین نوجوانان ۱۱ تا ۲۱ سال نشان می‌دهد که ۸۳ درصد نوجوانان خالکوبی شده در یک سال اخیر رفتار جنسی غیر معمول داشتند. ۶۳ درصد، حداقل در

1- tattooing
2- Lobroton
3- Cano and Sams
4- Forbes

۳۰ روز گذشته سیگار مصرف کرده‌اند، ۵۴ درصد برخوردارهای فیزیکی و ۶۰ درصد مشکلات تحصیلی از قبیل نمرات پایین و... داشته‌اند. تاتو، راهی برای ابتلا به بیماری‌های خطرناک از جمله عفونت در محل تزریق، ایدز، هپاتیت، سرطان پوست، تب‌خال‌های دائمی، جذام است (مظاهری، ۱۳۹۶: ۱).

۳- تعریف و تاریخچه

خالکوبی در واقع معنای کلمه تاتو (tatoo) به انگلیسی است که اصل کلمه، (tatu) به لاتین بوده که از کشور تاهیتی واقع در اقیانوس آرام آمده است و بعد از ترجمه به انگلیسی به این شکل درآمد است و معنای اصل کلمه علامت‌گذاری چیزی است (محمّدنیا، ۱۳۹۶: ۲). تاتو در قرن هجدهم میلادی در زبان انگلیسی پدیدار شد. زبان‌شناسان معتقدند که تاتو از زبان ساموایی به معنای کوبیدن وارد انگلیسی شده است. خال‌کوبی یا تاتو به عمل ایجاد نقوش دائمی یا با ماندگاری طولانی بر روی پوست گفته می‌شود. این عمل پدیده‌ای جهانگیر است. حتی در بین نقوشی که در جای‌های گوناگون جهان انجام می‌شود، ماندگاری نیز مشاهده شده است (ماروتی^۱، ۲۰۱۷: ۴۶). از نظر پزشکی؛ قرار گرفتن مواد رنگی با منشأ خارجی در زیر پوست باعث تغییرات رنگی می‌شود که این حرکات را خالکوبی یا تاتو می‌نامیم. به این صورت که ابتدا نقش را با سوزنی بر پوست حک می‌کنند تا اندکی خون بیاید. سپس ماده رنگی را بر این زخم قرار می‌دهند تا به تدریج جذب پوست شود. ماده رنگی شامل، سرمه، دوده چراغ، آب تره یا هر رنگ طبیعی ماندگار دیگر به صورت مایع یا جامد باشد، البته رنگ‌های شیمیایی که بیشترشان سمی و سرطان‌زا هستند نیز امروزه استفاده می‌شود (قبایی، ۱۳۹۳: ۳).

در برخی فرهنگ‌ها زنان معمولاً برای زیباتر شدن اقدام به خالکوبی می‌کردند و برخی دیگر به دلایل خرافی مانند بیشتر شدن مهر شوهر، خوشبختی و دور کردن چشم بد این عمل را انجام می‌دادند. خال‌های زیبا کننده معمولاً بوته گل یا گنجشک زیر گردن یا تک‌خال روی چانه و میان دو ابرو بود. همچنین هنر خالکوبی با جامعه و فرهنگ بومی‌های بسیار قدیم آمریکا به‌ویژه مردم جزایر پلینزی و هاوایی عجین شده بود. آن‌ها برای انجام خالکوبی از اجسامی مانند استخوان یا سنگ‌های برنده استفاده می‌کردند و طرح‌ها را روی گوشت بدنشان با بریدن پوست و گوشت می‌کشیدند و محل جراحت‌ها را با دوده و چربی حیوانات یا رنگ‌های طبیعی پر می‌کردند. دلایل بسیاری برای انجام خالکوبی در این قبایل وجود داشت. در حقیقت قبایل مختلف به‌وسیله خالکوبی علامت‌هایی در بدنشان می‌گذاشتند تا هویت و قبیله‌ای که به آن تعلق داشتند، مشخص شود. آمریکایی‌های بومی نیز مفاهیم سری و معنوی در برخی از خالکوبی‌ها می‌دیدند و برایشان بسیار مقدس بود. بسیاری از مردم آن دوره بر این باور بودند که با این خالکوبی‌ها می‌توانند با قدرت و نیروهای ماوراءالطبیعه در ارتباط باشند. حتی برخی از مردم برای این که به قدرت حیوانات قدرتمند دست پیدا کنند، تصویر آن حیوان را روی بدن خود خالکوبی می‌کردند (محمّدنیا، ۱۳۹۶: ۴).

تقریباً از سال ۱۹۹۰ میلادی بود که خالکوبی یا تاتو رواج پیدا کرد. شاید در ابتدا بیشتر بری خانم‌ها موارد مصرفی همچون تاتوی ابرو داشت که کم‌کم به تاتوی خط چشم و خط لب هم رسید. خالکوبی در زمان ما بیشتر جنبه آرایشی روی صورت را داشت که پاک نمی‌شد اما به مرور این رویه تغییر کرد و تمام بدن افراد به بوم نقاشی تبدیل شد. در ابتدا ستاره‌های فوتبال و سینمای دنیا بودند که دل به تاتوهای خارج از عرف دادند. هرچند این مقوله بعد از مدتی بیشتر بین مردم پذیرفته شد و در نهایت پای آن‌ها را هم به این میدان باز کرد. حالا کار به جایی رسیده که هر سال در دنیا جشنواره‌های تاتو برگزار می‌شود که شاید مشهورترین آن‌ها جشنواره‌های شهر پاریس باشد.

خالکوبی در ایران به ادوار بسیار قدیم تاریخی بازمی‌گردد. تندیس‌هایی در پازیریک و لرستان از دوره هخامنشیان یافت شده است که نشان خالکوبی بر بدنشان بوده است. مولوی در مثنوی معنوی، در ضمن داستان پهلوان قزوینی (شیر بی یال و دم) به عمل خالکوبی با عنوان کبودی زدن اشاره می‌کند (احمدیان، ۱۳۸۴: ۱۶). خالکوبی در ایران بیشتر نزد زنان، پهلوانان و اوباش جاهل مرسوم بوده است. مطالعه آثار تاریخی ایران نشان می‌دهد که در روزگار گذشته، ایرانی‌ها خالکوبی می‌کرده‌اند. در قرن گذشته حتی بعضی از افراد که گاه مهم شده‌اند، به نوعی خالکوبی کرده‌اند. بعضی از زنان این کار را به قصد زیبایی انجام می‌داده‌اند. در این حالت معمولاً از تصویر گل و گیاه و یا پرندگان استفاده می‌شده است. در بعضی موارد خالکوبی با هدف دفع نیروهای شر انجام می‌شده است. مردان نیز برای جلوه‌گر کردن قدرت و مردانگی خود از خالکوبی تصاویر و یا شعرهای با مضمون قدرت یا تقدیر از مادران خود استفاده می‌کرده‌اند. در سال‌های اخیر، خالکوبی در بین جوانان ایران و به خصوص زنان بیشتر شده است. کمتر از بیست سال پیش، زنان ایرانی شروع به خالکوبی به عنوان یک آرایش دائمی کردند. البته پوشاندن و پنهان کردن این خالکوبی‌ها در مواردی آن‌ها را به زحمت هم می‌انداخت (فاتحی، ۱۳۹۷: ۱۳)

1- Marotti

۴- انواع خالکوبی

آلموند^۱ (۲۰۰۴) انواع خالکوبی را شامل موارد ذیل می‌داند:

- **خالکوبی ساده:** این نوع از خالکوبی بیشتر به همان روش سنتی و قدیمی گذشته انجام می‌شود که طی آن افراد غیرحرفه‌ای و گاهی خود افراد و اطرافیان و دوستانشان به وسیله وارد کردن جوهر، خاکستر و یا چربی حیوانات به زیر پوست توسط سوزن، زغال و سایر وسایل عجیب دیگر، در شرایطی کاملاً غیربهداشتی و غیر هنرمندانه انجام می‌گیرد و خطر عفونت بسیار بالایی دارد.
- **خالکوبی فرهنگی:** این نوع خالکوبی با همان روش‌های سنتی روی بدن برخی از گروه‌های خاص یا فرقه‌های مذهبی و با حتی اعضای یک گروه یا قوم خاص انجام می‌گیرد. این خالکوبی ممکن است طی یک مراسم آیینی، اجتماعی انجام گیرد.
- **خالکوبی حرفه‌ای:** خالکوبی حرفه‌ای توسط هنرمندان و افراد ماهر و توسط دستگاه‌های خالکوبی که به «تفنگ تاتو» مشهور هستند انجام می‌گیرد؛ و بسیاری از هنرمندان و افراد هنردوست، از این نوع خالکوبی استفاده می‌کنند، البته هنردوستانی که از جانشان سیر شده‌اند.
- **خالکوبی زیبایی:** این نوع خالکوبی که ممکن است به آرایش دائم هم مشهور باشد. بیشتر بر روی چشم، لب، ابرو و گونه‌ها به عنوان خط چشم، خط لب و ... انجام می‌گیرد البته این نوع خالکوبی با گذشت مدتی نیاز به تجدید دوباره دارد زیرا کم رنگ می‌شود (هنسن^۲، ۱۳۹۱: ۱۲۱).
- **خالکوبی‌های پزشکی:** خالکوبی پزشکی تزئینی نیست بلکه به دلایل پزشکی مورد استفاده قرار می‌گیرد. بیماران با شرایط پزشکی خاص و دارای بیماری‌های مزمنی مانند دیابت، صرع و ... ممکن است از این نوع خالکوبی برای هشدار به کارکنان مراقبت‌های پزشکی در صورت بروز یک موقعیت اضطراری، استفاده کنند. مثال دیگر وقتی است که لازم باشد یک اقدام درمانی خاص را در یک نقطه از بدن چند بار تکرار کند (رادیوتراپی) بنابراین آن نقطه خاص را با خالکوبی علامت‌گذاری می‌کنند. برخی از افراد هم ممکن است پس از عمل جراحی پستان برای بازنمایی نوک پستان‌ها از خالکوبی استفاده کنند.
- **خالکوبی پس از حادثه:** این نوع خالکوبی به صورت اتفاقی در طی وقوع حوادثی برای فرد بدون خواست خود فرد اتفاق می‌افتد برای مثال ممکن است بر اثر حادثه‌ای مثلاً دوچرخه‌سواری یا تصادف یا هر چیز دیگری، خاک یا مواد رنگی دیگری وارد پوست شده و چیزی شبیه خالکوبی در بدن فرد ایجاد شود.
- **خالکوبی موقت:** خیلی‌ها دوست دارند طرح‌های مشابه خالکوبی روی بدن خود داشته باشند اما بنا به هر دلیلی تمایلی به انجام خالکوبی دائمی ندارند. این افراد از طرح‌های خالکوبی که به صورت برچسب آماده هستند استفاده می‌کنند. این برچسب‌ها تا مدتی روی پوست باقی می‌مانند و بعد از آن قابل پاک شدن و برطرف شدن هستند (گیلمین^۳، ۲۰۱۶: ۴۳).

۵- عوامل مؤثر بر خالکوبی

۵-۱- هکمن^۴

از نظر هکمن (۲۰۰۰) عوامل مهم مؤثر بر گرایش افراد به خالکوبی عبارت‌اند از:

- ۵-۱-۱- **احساس حقارت:** خالکوبی از بعد روانشناسی نشأت گرفته از حس حقارت است و افرادی که در حقیقت کمتر از باقی مردم دیده شده‌اند و در دوران کودکی و نوجوانی کمتر به آن‌ها توجه شده است، بیشتر دست به این گونه کارهای زشت می‌زنند تا بیشتر دیده شوند. این دسته از افراد با انجام خالکوبی روی نقاط مختلف بدن خود، به نوعی به دنبال جلب توجه دیگران هستند و خالکوبی‌هایشان را هم در اشکال مختلف انجام می‌دهند تا حداقل برای مدت زمان کوتاهی هم که شده از سوی دیگر افراد جامعه دیده شوند.

- ۵-۱-۲- **رسیدن به احساس تعلق:** نکته دیگر احساس تعلق به چیزهای خاص است. اینکه هر کسی نمادی را برای خود تعیین می‌کند تا به این احساس تعلق برسد. با تمام این تفاسیر می‌توان گفت: از منظر روانشناسی تحلیل در خصوص بحث خالکوبی و تنوع زیاد است (احمدنیا، ۱۳۹۵: ۷۲).

1- Almond
2- Hensen
3- Giliman
4- Heckman

۵-۱-۳- تقلید و همسان‌سازی: از بعد جامعه‌شناسی شاید یکی از مه‌ترین دلایلی که بتوان از آن به عنوان عامل گرایش جوانان به تتو و خالکوبی ذکر کرد پارامتر تقلید اجتماعی باشد. انسان‌ها به لحاظ اجتماعی گروه‌های مرجعی دارند. گروه مرجع یعنی کسانی که افراد سبک زندگی‌شان را از آن‌ها تقلید کرده و به نوعی آنان را برای خود الگو می‌سازند و مثل آن‌ها عمل می‌کنند. گروه‌های مرجعی مثل ورزشکاران، فوتبالیست‌ها، خواننده‌ها، سلبریتی‌ها، هنرمندان، بازیگران و... به این خاطر که برخی ورزشکاران، فوتبالیست‌ها، خواننده‌ها، سلبریتی‌ها، هنرمندان، بازیگران و... خالکوبی دارند و تتو کرده‌اند، جوانان و هواداران آن‌ها هم از این قبیل افشار گوناگون الگو گرفته و به سمت و سویی می‌روند که منجر به شبیه‌سازی خود با ورزشکاران، فوتبالیست‌ها، خواننده‌ها، سلبریتی‌ها، هنرمندان، بازیگران و... شود. مسئله تقلید و همسان‌سازی به‌ویژه در بین جوانان و نوجوانان امروز ما از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. وقتی ورزشکاری روی بدن خود خالکوبی کامل دارد و با همان خالکوبی‌اش هم عضو تیم ملی کشورش است، جوانان هم از وی الگو می‌گیرند و تلاش می‌کنند تا بدن خود را مثل بدن او کنند. به همین خاطر زیر تیغ جراحی می‌روند. این مسئله تنها به خالکوبی و تتو و... ختم نمی‌شود. این معضل رایج را می‌توان در اعمال جراحی بینی و زیبایی و... هم مشاهده کرد. تلاش دختران و پسران ایرانی برای انجام عمل‌های جراحی همچون عمل زیبایی و بینی و... ایران را در رتبه یک جهانی قرار داده است. البته در این میان ماهواره و تبلیغات پی‌درپی آن نیز نقش بسزایی دارد (کیوان آرا، ۱۳۹۲:۲۵).

۵-۱-۴- پیروی از مد جامعه: مد اجتماعی نکته بعدی در رابطه با گرایش نوجوانان و جوانان به مسئله تتو و خالکوبی، پرداختن و اهمیت و توجه به مسئله مد اجتماعی است. به این معنی که هر از گاهی در جامعه ما امری به عنوان یک پدیده اجتماعی مطرح می‌شود و خود را در غالب نمادهایی مشخص نشان می‌دهد. مدهای اجتماعی در حقیقت به شکلی پدیده‌های فرهنگی می‌شود نه عنصر فرهنگی. چرا که عنصر و پدیده کوچک‌ترین واحدهای فرهنگی هستند و این عنصر است که ریشه دارد، اما پدیده بدون ریشه است. نمادهای پدیده‌های فرهنگی در دوره‌هایی اوج می‌گیرند. مثل الآن که پدیده تتو و خالکوبی در بطن و سطح شهر رایج شده است. دقیقاً مثل گرایش جوانان و نوجوانان جامعه به استفاده از قلیان؛ بنابراین این پدیده‌ها گاهی همچون موجی می‌آیند و جامعه و افراد جامعه را درگیر خود می‌کنند.

۵-۱-۵- تقلید از گروه همسالان: یکی از مه‌ترین منابع تربیتی نوجوانان و جوانان گروه همسالان است و چون دوستان و همکلاسی‌ها و اطرافیان و همسالان جوانان و نوجوانان ما خالکوبی و تتو کرده‌اند، او نیز گرایش و میل به انجام این کار پیدا کرده و متأسفانه به این سمت و سو کشیده می‌شود. در این میان خانواده‌ها و رسانه‌ها نقش بی‌بدیلی در افزایش مهارت‌های زندگی و اشاعه فرهنگ «نه به خالکوبی» داشته و لزوم مقابله و مبارزه با شیوع و رواج بیشتر این پدیده ناپسند بیش از پیش احساس می‌شود (فاتحی، ۱۳۹۷: ۲۳).

۵-۲- لاکاسانی^۱

لاکاسانی (۱۹۹۹) عوامل زیر را به عنوان عوامل مؤثر بر خالکوبی می‌شمارد:

۵-۲-۱- انتقام‌جویی: گروهی تحت تأثیر انتقام به خالکوبی می‌پردازند. قاتل سنگدلی که بر روی بازوی خود نقش اسب و لنگر و غیره خالکوبیده بود ولی بنا به توصیه پدرش مبنی بر اینکه نقوش مذکور موجب می‌شود تا به سهولت او را بازشناسند، این قاتل نقوش خالکوبی را محو کرد. همین قاتل هنگامی که دوباره دستگیر شده بود چون به سختی مقاومت می‌ورزید یکی از آن مأموران ضربه شدید بر سرش آن‌چنان نواخت که منجر به آسیب‌دیدگی یکی از چشمانش گردید لذا او جانب احتیاط را از دست داد و دوباره بازوی خود را خالکوبید و تاریخ شوم آن سال و یک کوزه روی «بازویی که باید بزند» نقش نمود. این قاتل می‌گفت این نقش را تا صد هزار سال حفظ خواهیم کرد تا روزی که بتوانم انتقام خودم را بازستانم.

۵-۲-۲- مذهب: مذهب که در بین مردم نفوذ زیادی دارد و در حفظ عادات و رسوم یک جامعه عاملی بسیار قوی محسوب می‌شود، مسلماً در ابقای این رسم خالکوبی تأثیر زیادی دارد؛ مثلاً فینیقی‌ها بر روی پیشانی خود علائم الوهیت خودشان را خالکوبی می‌کردند. در جزیره مارشال برای خالکوبی باید از پیشگاه خدایان مسئلت نمود. روحانیون زلاندنو تنها مرجع صلاحیت‌دار برای خالکوبی هستند. بنا به گفته لوب‌بوک^۲ (۱۹۸۰) مردم چنین اعتقاد دارند که اگر زنی بر خود نقش ارتودکسی خالکوبی نکرده باشد نمی‌تواند از سعادت و برکات ابدی برخوردار شود. زنان برتانی بر خود خال می‌کوبیدند برای اینکه از مذهب پیروی کرده باشند. برمه‌ای‌ها اغلب حروف و نقوش مرموز بر خود نقش می‌کردند تا بر طبق اعتقادات خود از هر گزند مصون بمانند... مسیحیان اولیه به کمک آتش بر روی بازوان و کف دست نام مسیح و علامت صلیب را خال می‌کوبیدند و این رسم هنوز در برخی کشورهای شیوع

1- Lakasani
2- Lubbock

دارد. دونوت^۱ (۱۹۹۳) می‌نویسد؛ تا سال ۱۶۸۸ مسیحیانی که به زیارت بیت‌الرحم می‌رفتند می‌بایستی از این رسم در معبد مقدسی پیروی کنند و بر بدن خود خال بکوبند. در میان ۱۰۲ تن از تبهکاران خالکوبیده، ۳۱ تن دارای علائم مذهبی بودند. ملوانان هنوز انگیزه دیگری در خالکوبی دارند. آن‌ها می‌خواهند که به هنگام غرق شدن در دریا، دیگران هویت آنان را از روی خالکوبی تشخیص دهند.

۵-۲-۳- تمایلات انسانی (عشق): گاه شریف‌ترین و ارزشمندترین خاطرات و تمایلات یک فرد نیز باعث کوبیدن خال

بر روی بدن خود می‌شود و این امر نوعی محرک محسوب می‌شود. سربازی که بر پیکر خود نقش ثابت و دائمی می‌زند، طبیعی است که آیین مذهبی روستا، تصویر مقام مقدس مذهبی، دوست‌صمیمی، خاطرات کودکی او را زنده نگه می‌دارد، به هنگام مواجهه با مخاطرات و مصائب و محرومیت‌ها، این نقش خاطرات دلپذیر گذشته را شورانگیزتر می‌سازد بدانسان که موجب می‌شوند تا او شجاعانه و جسورانه مبارزه کند. بنابراین علامتی ساده که برای او تمام این تصاویر را خلاصه نماید، می‌تواند منبع شریف‌ترین لذت گردد. در طبقات بالای اجتماعی نمونه‌ای از این محرک مشاهده شده است؛ مثلاً بیست تن از دانشجویان یک مدرسه عالی که در شرف انحلال بود برای بزرگداشت و حفظ خاطرات دوران تحصیلی، بدن خود را با نام‌های مدیر مدرسه یا یکی از دوستان خود خالکوبی و تزئین کردند.

۵-۲-۴- غرور افراد: این امر یکی دیگر از علل مهم خالکوبی است. تأثیر غرور در خالکوبی بیش از سایر عوامل است.

چون این عمل بسیار دردناک است و تنها افراد غیور و قوی تاب تحمل آن را دارند و این کار دلیل بر جرئت و قدرت کسانی است که از آن‌ها پیروی می‌کنند؛ بنابراین افراد مغرور بر خود خال می‌کوبند تا زورمندی خود را به رخ دیگران بکشند. به بیان دیگر این کار دلیل بی‌حسی است که در بین بزهکاران اغلب جای شجاعت را می‌گیرد. در میان مردم برمه اگر کسی بر بدن خویش خال نمی‌کوبید، بی‌همت و سست عنصر خوانده می‌شد. البته باید توجه داشت که در نزد آنان خالکوبی یکی از علائم واقعی نسب محسوب می‌شود و در عین حال نشان دهنده وضع اجتماعی و تعداد پیروزی‌هایی است که نصیب خانواده آن‌ها شده است.

۵-۲-۵- خودنمایی: در دیدگاه روان‌شناسی، نیاز انسان‌ها به خودنمایی و زیبایی، زمینه خالکوبی را فراهم می‌سازد. یعنی از

لحاظ روانی «خالکوبی» نوعی خودنمایی و جلب توجه دیگران در تمامی اقشار است که افراد سعی دارند خود را از این طریق نشان دهند. از این منظر، انسان‌ها از یک طرف دوست دارند عین همسایه خود عمل کنند و از طرف دیگر از او متمایز باشند. بنابراین خالکوبی، از نظر این گروه یکی از راه‌های مختلف خودنمایی است که به کمک آن، می‌خواهند خود را در فعالیت‌های اجتماعی وارد سازند و با همگونی با سایر انسان‌های اطرافشان، به سمت زندگی اجتماعی حرکت کنند (احمدنیا، ۱۳۹۵: ۸۷-۸۶).

۶- فرضیه‌ها

- پایگاه اقتصادی- اجتماعی در گرایش دانش آموزان به خالکوبی تأثیر دارد.
- ناکامی منزلتی در گرایش دانش آموزان به خالکوبی تأثیر دارد.
- احساس اجحاف در گرایش دانش آموزان به خالکوبی تأثیر دارد.
- پیوند افتراقی در گرایش دانش آموزان به خالکوبی تأثیر دارد.
- احساس محرومیت نسبی در گرایش دانش آموزان به خالکوبی تأثیر دارد.
- گسست راه‌ها و اهداف در گرایش دانش آموزان به خالکوبی تأثیر دارد.

۷- روش پژوهش

روش پژوهش توصیفی- پیمایشی است؛ زیرا هم مطالعات کتابخانه‌ای و هم مطالعات میدانی دارد. ابزار گردآوری داده‌ها هم در قسمت مبانی نظری؛ کتابخانه‌ای و در قسمت جمع‌آوری داده‌های کمی؛ پرسشنامه‌ای محقق ساخته است. جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان دختر و پسر مدارس عادی- دولتی (منهای مدارس خاص، غیرانتفاعی و...) دوره دوم متوسطه شهر پارس‌آباد به تعداد ۴۲۷۰ نفر می‌باشد. با استفاده از فرمول کوکران^۲ باتوجه به تعداد جامعه آماری و طبق محاسبات فرمول کوکران تعداد حجم نمونه ۳۵۲ نفر تعیین می‌شود. ابتدا از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای (تقسیم شهر به چند بلوک، هر بلوک به چند مدرسه، هر مدرسه به چند کلاس) برای تعیین کلاس‌ها استفاده می‌شود و در نهایت با روش تصادفی ساده، افراد از هر کلاس

1- Thevenot
2- Cochran

۸- آزمون فرضیات با رگرسیون

کارکرد رگرسیون چند متغیره این است که به تبیین واریانس متغیر وابسته کمک کند و برای تحلیل اشتراک جمعی دو یا چند متغیر مستقل در تغییرات یک متغیر وابسته به کار می‌رود (کرلینجر، ۱۳۷۷: ۱۱). برای تحلیل رگرسیون این تحقیق در جداول زیر؛ میزان تعیین‌کنندگی متغیرهای مستقل (۱- پایگاه اقتصادی- اجتماعی ۲- احساس اجحاف ۳- ناکامی منزلتی ۴- پیوند افتراقی ۵- محرومیت نسبی ۶- گسست راه‌ها و اهداف) را به صورت یکجا بر روی متغیر وابسته (خالکوبی دانش آموزان) می‌بینیم.

جدول ۱- جدول مدل تبیینی رگرسیون

R(a)	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۰/۷۹۴	۰/۶۳۰	۰/۷۹۴	۰/۶۰۳

همان‌طور که در جدول بالا ملاحظه می‌شود همبستگی کلیه متغیرهای مستقل، به صورت برآیند با متغیر وابسته آن را با علامت (R) نشان می‌دهند. در این تحقیق این مقدار ۰/۷۹۴ محاسبه شده است که در واقع برآیند ۶ متغیر مستقل (۱- پایگاه اقتصادی- اجتماعی ۲- احساس اجحاف ۳- ناکامی منزلتی ۴- پیوند افتراقی ۵- محرومیت نسبی ۶- گسست راه‌ها و اهداف) با متغیر وابسته (بزهکاری نوجوانان) به شیوه رگرسیونی بدست آمده است. البته تحلیل بر اساس مجذورات (R) یعنی «ضریب تعیین» است و آن را با (R^2) نشان می‌دهند که مقدارش در این تحقیق ۰/۶۳۰ می‌باشد. این مقدار نشان می‌دهد که در این تحقیق ۰/۶۳ درصد از واریانس عملکرد توسط متغیرهای مستقل تحقیق به کار آمده است. یعنی ۰/۶۳ درصد از تغییرات میزان خالکوبی، ناشی از رابطه بین یک ترکیب خطی از متغیرهای مستقل است و ۰/۳۷ درصد باقیمانده یا «ضریب عدم تعیین» ناشی از سایر عواملی است که در این تحقیق مد نظر نبوده‌اند.

جدول ۲ - جدول تحلیل واریانس رگرسیونی

item	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Regression	32.150	5	3.931	11.831	.000(a)
Residual	84.051	284	.411		
Total	117.389	293			

آزمون F نیز R^2 را به لحاظ آماری در سطح بسیار بالایی ۰/۰۰۰ معنادار نشان می‌دهد. یعنی این که؛ رگرسیون Y (متغیرمستقل) بر X ها (متغیرهای مستقل) به لحاظ آماری معنی‌دار است. همچنین در جدول زیر، قدرت پیش‌بینی هر یک از متغیرهای مستقل، با توجه به ترتیب ورود آن‌ها در معادله رگرسیون بررسی شده است.

جدول ۳- جدول مراحل ورود و نتایج خروجی متغیرها در تحلیل رگرسیون

مرحله	متغیرهای مستقل	R	2R
۱	گسست بین راه‌ها و اهداف	۰/۱۱۶	۰/۰۱۳
۲	پایگاه اقتصادی- اجتماعی	۰/۱۲۸	۰/۰۱۶
۳	احساس محرومیت نسبی	۰/۱۳۰	۰/۰۱۷
۴	ناکامی منزلتی	۰/۱۳۳	۰/۰۱۸
۵	پیوند افتراقی	۰/۱۳۹	۰/۰۱۹
۶	احساس اجحاف	۰/۱۴۸	۰/۰۲۱
کل	۶	۰/۷۹۴	۰/۶۳۰

۹- نتیجه‌گیری

در این تحقیق ۰/۶۳ درصد از واریانس عملکرد توسط متغیرهای مستقل تحقیق به کار آمده است. یعنی ۰/۶۳ درصد از تغییرات میزان خالکوبی، ناشی از رابطه بین یک ترکیب خطی از متغیرهای مستقل (۱- پایگاه اقتصادی- اجتماعی ۲- احساس اجحاف ۳- ناکامی منزلتی ۴- پیوند افتراقی ۵- محرومیت نسبی ۶- گسست راه‌ها و اهداف) است و ۰/۳۷ درصد باقیمانده یا «ضریب عدم تعیین» ناشی از سایر عواملی است که در این تحقیق مد نظر نبوده‌اند. همچنین احساس اجحاف بالاترین قدرت پیش‌بینی در

معادله رگرسیون را داراست و پیوند افتراقی، ناکامی منزلتی، احساس محرومیت نسبی، پایگاه اقتصادی- اجتماعی و گسست بین راه‌ها و اهداف در رتبه‌های بعدی هستند.

بر اساس داده‌ها هرچه پایگاه اقتصادی- اجتماعی پایین‌تر باشد، میزان گرایش به خالکوبی بالاتر است و برعکس. این مسئله در طبقات فرودست بیشتر بدین سبب است که این افراد در مناسبات اقتصادی و سلسله مراتبی جامعه نتوانسته‌اند از پله‌های ترقی همچون طبقات و اشرار فرادست بالا روند. فقر و ثروت، معضلات شخصیتی و مشکلات قومیتی در رشد پدیده‌های حاکی از کمبودهای هویتی افراد مؤثر است که گرایش به خالکوبی کمترین آن‌ها است. همچنین، هرچه ناکامی منزلتی بالاتر باشد، میزان گرایش به خالکوبی هم بالاتر است. وقتی افراد در زندگی فردی و اجتماعی با موانع و ناکامی‌هایی مواجه می‌شوند، سعی می‌کنند جانشینی برای اهدافی که در رسیدن به آن ناکام مانده‌اند، جانشین نمایند.

یافته‌ها به‌صراحت نشان می‌دهد که هرچه میزان احساس اجحاف بالاتر باشد، میزان گرایش به خالکوبی هم بالاتر است. در بسیاری از موارد، علت انحرافات اجتماعی و از جمله خالکوبی، احساس بی‌عدالتی و اجحاف در جامعه است. نوجوانان با طراحی شکل‌ها و شعارهایی بر بدن خود، بر این اجحاف اعتراض می‌کنند. از طرف دیگر، هرچه میزان پیوند افتراقی بالاتر باشد، میزان گرایش به خالکوبی هم بالاتر است. یکی از عوامل گرایش جوانان به سمت این کار چهره‌های مشهوری هستند که بر روی بدن خود تاتو دارند و فردی که هوادار وی است به تقلید از وی همان شکل را بر روی بدن خود حک می‌کند بدون آن که هیچ اطلاعی از معنا و مفهوم آن داشته باشد.

و درنهایت این تحقیق نشان داد که هرچه میزان احساس محرومیت نسبی بالاتر باشد، میزان گرایش به خالکوبی هم بالاتر است. این افراد معمولاً تصاویر پدیده‌ها یا افرادی را خالکوبی می‌کنند که از رسیدن به آن‌ها محروم شده‌اند. محرومیت نسبی موجب بر وز نارضایتی در افراد می‌گردد و نارضایتی محرکی کلی برای اقدام علیه منبع محرومیت است. همچنین این که هرچه میزان گسست بین راه‌ها و اهداف بالاتر باشد، میزان گرایش به خالکوبی هم بالاتر است. هدف؛ مطرح‌شدن در اجتماع و کسب منزلت و پایگاه اجتماعی است اما راهی که برای رسیدن به آن انتخاب شده یعنی خالکوبی به‌هیچ‌وجه موردقبول فرهنگ عمومی جامعه نیست و این یعنی گسست راه‌ها و اهداف.

منابع

۱. احمدنیا، شیرین، (۱۳۹۵)، «جامعه‌شناسی بدن و بدن زنان»، فصلنامه زنان، ش ۵، صص ۱۹-۱۱
۲. احمدیان، محمد، (۱۳۸۴)، «آشنایی با خالکوبی (تاتو) و سوراخ‌کردن بدن»، نشریه طیف، سال ششم، شماره ۱۷، صص ۱۷-۱۶
۳. فاتحی، ابوالقاسم؛ اخلاصی ابراهیم، (۱۳۹۷)، «مدیریت بدن و رابطه آن با پذیرش اجتماعی بدن (مطالعه موردی زنان شهر شیراز)» نشریه مطالعات راهبردی زنان (کتاب زنان)، سال ششم، دوره ۱۱، شماره ۴۱ (مسایل دختران)، صص ۴۲-۹
۴. قباپی، نعیمه، (۱۳۹۳)، «بررسی نقوش کارشده بر روی بدن انسان»، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه هنر، دانشکده هنرهای تجسمی
۵. کیوان‌آرا، محمود و دیگران، (۱۳۹۲)، «قشربندی اجتماعی و اصلاح‌بدن»، مجله شورای فرهنگی زنان، شماره ۴۷، صص ۲۸-۱۹
۶. گسن، ریموند، (۱۳۸۲)، «جرم‌شناسی نظری»، ترجمه مهدی کی‌نیا، تهران: مجمع علمی و فرهنگی مجد.
۷. لوبروتون، دیوید، (۱۳۹۲)، «جامعه‌شناسی بدن»، ترجمه ناصر فکوهی، تهران: نشر ثالث
۸. محمدنیا امیرحسین، ۱۳۹۶، «عوامل اجتماعی مؤثر بر انحرافات اجتماعی»، نشریه جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، سال یازدهم، شماره ۴، صص ۱۴-۱۰
۹. محمدی اصل، عباس، (۱۳۸۵)، «بزهکاری نوجوانان و نظریه‌های انحراف اجتماعی»، تهران: نشر علم، چاپ اول.
۱۰. مرادی، علی، (۱۳۹۶)، «بررسی عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر خالکوبی مورد مطالعه شهر کرمانشاه»، نشریه پژوهش‌های راهبردی، امنیت و نظم اجتماعی، سال ششم، شماره ۱۶، صص ۹۰-۷۳
۱۱. مظاهری، عفت، (۱۳۹۶)، «تاتو (خالکوبی) تهدیدی پنهان برای سلامتی نوجوانان»، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه بوعلی سینای همدان
۱۲. هنسن، جوزف، (۱۳۹۱)، «آرایش، مد و بهره‌کشی از زنان»، ترجمه افشنگ مقصودی، تهران: نشر گل آذین
13. Amond, Rima, (2014), the effective sociological agentes on tatto motivitation in Almaty: Kazakhstan, sociology journal of Almaty univercity, 7(4), pp: 39-45
14. Forbes, G. B, (2001), College Students with Tattoos and Piercings: Motives, Family Experiences, Personality Factors, and Perception by Others, Psychol Rep, 89, pp: 774 – 786
15. Marotti, Luis, (2017), motives and reasons of tatto among Italian premium basketball leauge, sport and society journal, Roma sport sociology college, 5(5), pp: 45-52